

principatus et potestates, triumphans illos in semet- ipso.

TRANSMIGRO, cum de loco ad locum iter facio; item *transmigro* dicitur, cum additamento accusativi casus, cum aliquem de loco ad locum transfero, ut: *Nabuchodonosor transmigravit Judæos de Jerusalem, et emigravit de tabernaculo.* Porro exemplum verbi superioris: *transmigra in montem sicut passer.*

TRANSMIGRANS, participium, æque dupliciter, et de loco ad locum transiens aliquis, et alium de loco ad locum transferens intelligitur.

TURTER; et masculino genere et feminino profertur, tunc temporis adverbium est, tum ordinis.

TERGA hominum sunt; et singulari numero *tergum*.

TERGUS quadrupedum, pluraliter facit *tergora*, id est, coria.

TINGUERE dicendum, non *tingere*.

TENERITAS, sine consilio; **AUDACITAS** post concilium.

TEMPERANTIA animorum, **TEMPERATIO** rerum, **TEMPERIES** avarum.

TAPETE, *tapetis*, et *tapeti*; et pluraliter *tapetia*, *tapetium*, *tapetibus altis*; sed et hoc *tapetum*, hujus *tapeti*, huic *tapetio*; et pluraliter *tapeta*, *tapetorum tapetis*. Virgilius:

Instratos ostro alipedes, pictisque tapetis.

Sed et masculino genere dicit: *pictosque tapetos.*

TURBO, si sit proprium, *turbonis* facit; nam sive ventus, sive quo ludant pueri, hic *turbo* dicitur. Virgilius: *Torto sub verbera turbo.*

TUMULUS, et tumens tellus, et mons brevis, et sepulcrum æque vocatur.

TELONEUM per *t* simplicem, non *thelonium*, aspiratione addita. Est autem Græcè *τέλων* [Forse *τέλώνιον*], Latine **VECTIGAL**.

TABES, tantum singulariter dicitur.

TENDICULÆ et **TENEBRÆ** tantum pluraliter.

U

USQUEQUAQUE, omnimodo significat, pro quo in psalmo Græco, *ἕως σφόδρα* legimus, quod significantius Latine potest *usque valde* interpretari.

UT, modo temporis adverbium est, et significat *postquam*; modo qualitatis; et significat *quemadmodum*; modo optandi, et significat *utinam*; modo mirandi, et significat *o quam*; modo conjunctio causalis, ut: *Volo ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum.*

UTOR divitiis et divitias.

ULTIOR et **Ultimus** positivum gradum non habent.

UTRQUE de duobus dicimus; **UTRIQUE**, de binis aut de pluribus ex utraque parte positus. *uterque venit, utrique venerunt.*

ULTUS, et vindicatus et punitus.

ULCUS, quod nascitur.

URGEO, non *urgo*. Virgilius: *Quibusve urgentur poenæ.*

UNGO, *unxi*, quomodo **PINGO**, *pinxi*: utrumque sine *u*; attamen derivatum *u* addit; ut, *pinguis*, *unguine ceras*: ita ut *unguentum*, non *ungentum* dicatur.

V

VACAT mihi, Græcè *σχολάζω*.

VACO militia, perfectum *vacavi*.

VULGUS, neutri generis est, et pluralem numerum non habet; sed Virgilius masculine *vulgum* extulit,

ut: *Hinc spargere voces in vulgum ambiguas.*

VAS, *vadis*, generis masculini:

VAS, *vasis*, neutri, de *vasculo*.

VIS duplicem habet significationem, et virtutis videlicet, quæ Græcè *δύναμις* dicitur, et violentiæ, quæ Græcè *βία* vocatur.

VECORDIA et **VIRUS** tantum singulariter efferuntur.

VERPRES, et **VERBERA**, et **VISCERA**, non habent singularem declinationem, nisi tantum *verbere* et *viscere*. Virgilius: *Et torto volitans sub verbera turbo.* Et Ovidius: *Viscere diviso.*

VER semper singulare.

VERVEX, id est ovis, a *v* littera incipiendum.

VERUS, ad naturæ tantum veritatem refertur.

VERAX autem dicitur qui non mentitur; unde **VERUS** dæmon dici potest; **verax** autem non potest.

VALLESTRIA agrorum, sicut et **CAMPESTRIA** dicuntur.

VETO culpam, et **VETO a culpa**, id est, prohibeo a culpa. Sedulius: *Pomisque vetaret acerbis*, id est, a pomis. Et Fortunatus:

Non veto conjugium, sed præfero virginis alvum.

VULTUS mutatur, **FACIES** manet.

VÆ dativus et accusativus sequi debent, ut **Alius (sic)**: *Væ populo Maurorum! vœ populum Maurorum!*

VENEUNT, qui venduntur.

VELOCITAS *pedum* et *corporum*, **CELERITAS** *animorum* et *factorum*.

VULNUS quod per alium fit.

VULTUR dixit Virgilius in sexto; sed et **vultivus** Lucilius primo.

VERBUM est omnè quod lingua profertur et voce; **Sermo** autem, cujus nomen ex duobus compositum, *serendo* et *movendo*, comptior ac diligentior sit; **SENTENTIA** vero que sensu concipitur. Porro **LOQUELI** cum quadam eloquentia dictionis ordo profertur. **Oratio**, cum usque ad manuum artem describendus orationis sermo pervenit.

DE ARTE METRICA LIBER

AD WIGBERTUM LEVITAM

1. De littera.

Qui notitiam metricæ artis habere desiderat, pri-

mo necesse est distantiam litterarum syllabarumque sedulus discat. Sunt autem Latinæ omnes viginti et

una : ex quibus quinque vocales appellantur, *a, e, i, o, u*, cæteræ omnes consonantes; at de iisdem consonantibus septem dicuntur semivocales, *f, l, m, n, r, s, x*, cæteræ novem mutæ, *b, c, d, g, h, k, p, q, t*; *y* autem sextam vocalem, et *z* decimam septimam consonantem, propter Græca verba, quibus consueute utimur, assumpsere Latini: neque enim aliter *typum*, vel *zelum*, vel cætera hujusmodi, quomodo scriberent, habebant.

Qui etiam post perceptionem Dominicæ fidei, *η, χ, ρ, α, ω*, Græcas litteras, etsi non in alphabeti ordinem recipiunt, divinis tamen paginis inditas continent: *η* videlicet, quæ duplici apud eos figura scribitur, quomodo apud Latinos littera *H*, intromittentes, propter auctoritatem nominis *Ihesu*; *χ* et *ρ*, propter nomen *Christi*; *α*, et *ω*, propter auctoritatem dominici sermonis, *Ego sum α et ω*; *α* etenim tantum nomine discrepat, cæterum et figura et potestate nostrum *a* æquiparat; *ρ* Græcorum, ab *r* nostro et figura distat et nomine. Porro *η* et *ω* hoc a nostris differunt, quod semper longæ sunt, nostræ autem omnes vocales sunt dichronæ, hoc est, et brevibus syllabis habiles, et longis, quomodo et illorum *α, ι, υ*; nam *ε* et *ο* semper apud illos breves natura permanent.

Itaque omnes litteræ quibus utimur sunt viginti et septem, vocales videlicet octo, et consonantes undeviginti; sed et de his vocalibus *i* et *u* plerumque in consonantium potestatem transeunt, cum aut ipsæ inter se geminantur, ut *jumentum, vinum*, aut cum aliis vocalibus junguntur, ut *janua, jecur, jocus, vanitas, veritas, volatus*. *V* quoque nonnunquam sibi ipsa præponitur, ut *vultus*; sed et alterum consonantis locum tenet, cum vel Latine *aurum*, vel *Evangelium* Græce nominamus. Mirum autem quare dixerit Donatus eam interdum nec vocalem, nec consonantem haberi, cum inter *q* litteram consonantem et alteram vocalem constituitur, ut *quoniam, quidem*; nisi forte quia tam leniter tunc effertur, ut vix sentiri queat. Videtur autem non esse firma ratio: quam ejus sententiam exponentes Pompeius vel Sergius, dicunt eam consonantem esse non posse, quia habet ante se alteram consonantem, id est, *q*; vocalem esse non posse, quia sequitur illam vocalis, ut *quare, quomodo*; et ob id eam tunc non esse litteram scribunt. Quid enim? numquid, quando scribimus *statim*, dicendum est *t* consonantem esse non posse, quod ante se habeat alteram consonantem, id est *s*; imo et vocalem esse non posse, quia sequitur illam vocalis? Et cum dicimus *stratum*, *r* esse litteram fatendum est, cum et vocalis sequatur, et duæ præcedant consonantes: *t* quoque nihilominus consonantem, cum eam et præcedat alia consonans, et sequatur. *I* autem hoc proprium habet inter vocales ut quoties, locum tenens consonantis, alteram ante se in eadem

A parte orationis habet vocalem, hanc et si natura brevis erat, semper eam positione faciat longam, ut *majus, perjurium*, unde et *duplex* appellatur. *X* quoque littera consonans ejusdem potestatis, *duplex* nuncupatur, ut *axis*. Sunt et liquentes litteræ quatuor, *l, m, n, r*, quæ diverso quidem modo, sed certa ratione plerumque in metro solitam consonantium vim amittere solent, et nonnunquam breves natura syllabas inveniuntur reddere longas.

2. De syllaba.

Syllaba est comprehensio litterarum, vel unius vocalis enuntiatio, temporum capax, quia omnis syllaba aut brevis est, et tempus recipit unum, quod atomum metrici vocant, ut *pater*; aut longa est, et duo recipit tempora, ut *mater*. Hic enim *ma*, cum dicimus *mater*, longitudinem sui circumflexus tantum temporis bis occupat, quantum *pa* semel, cum acute dicitur *pater*. Sunt igitur longæ syllabæ, sunt breves, sunt communes; sed longæ duobus modis fiunt, natura et positione. Natura quidem bifarie, aut productione videlicet singularum vocalium, ut *navis, sedes, finis, omen, unus*; aut duarum conjunctione, quod diphthongum vocant, ut *ævum, pœna, augustus, Eurus, hei*: ut Arator:

Hei mihi! jam video subitis lapsura ruinis.
Condita lama diu templi quoque nobilis ædem.

Vel cum dicimus *Tydeus Tydei*, ubi *e* et *i* non separamus, sed conjunctim proferimus, ne quintam potius quam¹ primam declinationem significet: hoc Græca nomina sortiuntur; in Latinis non invenitur hæc diphthongus. Positione autem longæ fiunt syllabæ modis sex: cum correpta vocalis aut in duas desinit consonantes, ut *ast*; aut in unam duplicem, ut *dux*; aut in unam desinit consonantem, et excipitur ab altera, ut *arca*; aut excipitur ab *x* duplici consonante, ut *axis*; aut ab *i* loco consonantis posita, ut *Troia*, quæ positio nonnunquam in metris² tres dividitur syllabas ut est illud,

Arma virum tabulæque et Troia gaza per undas;
aut desinit in consonantem, et excipitur ab *i* vel *u* positis in loco consonantium, ut *advena, adjumentum*.

Breves vero sunt syllabæ quæ horum nihil habuerint; quod vero quidam inter longas syllabas non³ annumerant, dum autumant, cum correpta vocalis excipitur a duplici littera *x* ut *Mexentius*, aut a duabus consonantibus, ut *acre* vel *acris*, falluntur. Nam et *x* quoties in eadem parte orationis brevem sequitur vocalem, potest eam producere, si ita voluerit poeta, ut *gaza*. Cum vero parte aliqua orationis in brevem vocalem terminata, sequens sermo a littera *x* incipit, nullam producendi habet potestatem; unde est: *Et nemorosa Zacynthus*.

Et *i* littera liquens eodem modo sicut et *l*, cum in medio sermone brevem sequitur vocalem, præce-

VARIANTES LECTIONES.

¹ Paris., secundam.

² Paris., in tres.

³ Paris., numerandum autumant.

dente qualibet consonante, potest hanc poetica licentia facere longam; cum vero utralibet liquida sequens consonantem in capite fuerit sermonis, non potest longam facere vocalem, quæ in fine verbi præcedentis naturaliter brevis extiterat. Sunt item syllabæ quæ utroque modo et natura, scilicet, et positione, longæ sunt, ut *dens*, *gens*, ¹ *mons*, *sons*, *frons*.

3. De communibus syllabis.

Communes autem syllabæ modis fiunt novem, quibus aut naturaliter longæ, poetica licentia, in breves, aut naturaliter breves transferuntur in longas. Brevis quippe transfertur in longam, cum correpta vocalis in eodem verbo a duabus excipitur consonantibus, quarum posterior est liquida. Est enim brevis in hoc natura, ut: *Mens tenebris* ² *operta suis*. Est longa positione in hoc: *Mortisque tenebras*. In quò **B** Sergius modo injusto utitur exemplo: *Neve flagello*. FLAGELLUM enim in capite verbi habet liquidam litteram consonanti subjectam, præpositio nunquam brevem natura syllabam verbi præcedentis potest facere longam.

Item natura brevis syllaba ad votum poetarum transferri potest in longam, cum correpta vocalis in consonantem desinit, et excipitur ab *h* littera. Est natura brevis in hoc:

Porcinum tenuere gregem, niger hispidus ³ horret.

Est voluntate poetæ longa in hoc,

Vir humilis mesto dejectus lumine terram.

Et item:

Mors fera per hominem miserum sibi subdidit orbem.

Ubi item quidam grammaticorum dubium exemplum ponunt: *Terga fatigamus hasta*. Nam etsi non *h* sequeretur *mus*, tamen esse posset longa, poetica licentia, quia plenis pedibus superfuit, sicut hoc, quod item ponunt, est:

Omnia vincit amor, et nos cedamus amori.

Ubi *mor* ideo potuit produci, quia post emensos pedes integros, partem terminat orationis, tametsi vocalis sequatur.

Tertius modus est syllabæ communis, cum verbum aliquod in vocalem desinens correptam excipitur a duabus consonantibus, quarum prior sit *s*. Est enim natura brevis in hoc Fortunati:

Ordinibus variis alba smaragdus inest.

Est positione longa in hoc Sedulii:

Adveniat regnum jam jamque scilicet illud

Cum vero *s* in capite verbi fuerit consonanti alii subjecta, nequaquam potest ultimam verbi prioris syllabam producere, quæ in brevem desierat: ut Sedulius,

Stare choro et placidis cœlestia psallere verbis.

Et Fortunatus:

Vocibus alternis divina poemata psallunt.

A Falsoque definivit Pompeius *s* non posse liquecere, nisi ipsa antecedit, ut: *Ponite spes sibi quisque suas*. Hanc Virgilius et in medio verbo alteri consonanti præpositam, ubi commodum duxit, liquentium more transiit:

Horiatur Mnestheus: Nunc nunc insurgite remis.

Nisi forte hunc versum ita scandendum putamus, ut sit *Horta* spondeus, *tur Mne* spondeus, *stheus nunc* spondeus, conjunctis scilicet vocalibus, quod diphthongum vocant. Unde bene Donatus, cum de liquentibus litteris loqueretur, dixit specialiter de *h* et *s* littera: *Sux* cujusdam potestatis est, quæ in metris plerumque vim consonantis amittit.

Est enim modus quartus syllabæ communis, cum post pedem quemlibet una syllaba brevis remanserit de verbo, quæ vel in vocalem desinens excipitur a consonante verbi sequentis, vel in consonantem desinens excipitur a littera vocali. Est enim natura brevis in hoc:

Cujus onus leve est, cujus juga ferre suave est.

Est longa, permissu poetico in hoc:

Frondea ficus erat, cujus in robore nullum.

Quod genus syllabæ inter longas vel omnino refugiendum, vel parcissime usurpandum est. Unde et in recentioribus poetis non facile ejus invenies exemplum, quamvis et apud Virgilium non rarissimum, apud Homerum non frequentissimum reperiat.

Quintus modus est, cum pars orationis desinit in diphthongum, sequente statim vocali. Est enim per naturam longa in hoc, *Musæ Aonides*; est per licentiam brevis in hoc, *Insulæ Ionio in magno*, quod posteriores poetæ magis in una parte orationis fieri voluerunt; unde hujus ⁴ et nostralibus facile poematibus invenies. At cum diphthongus a vocali alterius vocabuli excipitur, tum hanc per synalepham ^{*} transiliendam esse dicebant, ut Prosper in præfatione Epigrammatum:

Nec nostræ hoc opis est, sed ab illo sumitur hic ros,
Qui siccam rupem fundere jussit aquas.

Sextus modus est, ut Donatus ait, cum producta vocalis est, vocali altera consequente. Est enim longa in hoc:

O utinam in thalamos invisi Cæsaris issem.

D Brevis in hoc:

Te Corydon, o Alexi; trahit sua quemque voluptas.

Quod moderni versificatores in eadem potius parte orationis consuerunt facere, ut:

Eoi venere magi, sævumque tyrannum.
Splendidus auctoris de vertice fulget Eous.

Et rursus longa est per naturam ita:
Angelus intactæ cecinit properata Mariæ.

Brevi per licentiam ita:

Exultat, Maria, cum prima affamina sensit.

Aut cum longa vocalis, vel etiam brevis ⁵ quo

VARIANTES LECTIONES.

Paris. addit *gens*, *mens*, *mons*. ² Paris., *obscura*. ³ Paris., *horrens*.
⁴ Paris., pro *et* habet *cæmplum in*. ⁵ Paris., *quæ*. * Vide infra, col. 166, not. *. EDIT.

partem terminat orationis, excipitur a vocali alterius A
verbi, priorem per synalœpham absumunt, ut Prosper :

Nam si te virtute tua ad cœlestia credas
Scandere, de superis pulsus ad ima cadis.

Quamvis et Arator, imitatus veteres, dixerit :

O utinam nostris voluisses sîda Juventus
Consiliis parere prius, ne littora Cretæ
Linqueres, insanam rabiem passura profundi.

Septimius modus est, cum pronomen c littera ter-
minatam vocalis statim sequitur. Est enim longa in
hoc :

Non quia qui summus Pater est, et Filius hic est :
Sed quia quod summus Pater est, et Filius hoc est,

brevis in hoc :

Hic vir hic est, tibi quem promitti sæpius audis
Sed et adverbium c littera terminatum, communem
syllabam facit. Est enim longa in hoc Paulini :

Donec aspirante Deo conatibus ægris.

Brevis in hoc Prosperi :

Ut morbo obsessis præstanda est cura medendi,
Donec in ægroto corpore vita manet.

Octavus modus est, cum correptam vocalem in eã-
dem parte orationis sequitur x, consonans Græca
duplex. Est enim longa in hoc Juvenci :

Difficile est terris affixos divite gaza.

Est brevis in hoc ejusdem :

Et gaza distabat rerum possessio fulgens.

Nonus modus est quo, omnis syllaba novissima ver-
sus in quocunque metro indifferens est, quæ Græce
ἀδιάφορος, et ad voluntatem poetæ vel correpta pro-
ducitur, vel corripitur producta; quod frequentius
est quam ut exemplis indigeat. Sciendum est autem
quod x littera duplex nunquam facit communem
syllabam, sed cum in eodem verbo sequitur vocalem,
semper eam habet longam aut natura, ut *pax, lex,*
lux, rex, vox; aut positione, ut *sax, nex, nix, nox,*
nux, et *exul, exitus* et *exitium*. Cum vero in primor-
dio verbi fuerit, non potest producere ultimam syl-
labam prioris verbi, quod in brevem desierat vo-
calem, ut :

Pontibus instratis conduxit littora Xerxes.

N quoque littera pari ratione (nisi fallor) cum in
medio verbo consonanti alteri fuerit subjecta, præ-
cedentem syllabam sive natura seu positione semper
longam habet, ut *regna, calumnia*. Cum vero in pri-
mordio verbi fuerit alii subjecta consonanti, ut *Cneus,*
gharus; profecto ultimam syllabam verbi prioris, si
in brevem desierit vocalem, brevem hanc ut fuerat
remanere permittit, neque ullam producendi habet
potestatem, Prospero teste, qui ait :

Nec tamen ¹ hoc toto depellit corpore gnarus
Naturam errantum dividere a vitis.

Unde et inter liquidas annumeratur, tametsi non
ita ut b vel r, quæ communes syllabas facere solent.

4. De primis syllabis.

Hæc de differentia syllabarum paucis dicta sint, quas
suis etiam exemplis ipse plurimum discernere potest,
qui scansionem versus heroici discere curaverit. Sed
qui necdum ad hoc pervenit, huic interim hortamur
syllabas omnium partium orationis ex principio ver-
sum heroicorum diligentius scrutetur. Omnis enim
versus hexameter, qui sex pedibus, et pentameter qui
quinque pedibus constat, primam syllabam longam ha-
bet, quia vel a spondeo vel a dactylo incipit, quorum
prior pars [tollendum pars] duabus longis syllabis con-
sistit, ut *dicens*; secundus longa et duabus brevibus, ut
dicimus; et omnino cum Codicem hexametri vel elegiaci
carminis assumis in manus, quamecunque paginam ape-
riens inspexeris, quemcunque versum arripiens legeris,
absque ulla dubitatione primam syllabam aut natura
aut positione longam invenies, quia nimirum sive
spondei sive dactyli constat esse principium. Item pri-
ma sæpe syllaba ex compositione figuræ deprehenditur,
ut si nescias qualis sit *pius*, ex compositione, quæ est
impius, qualis sit *pius* cognoscitur, licet in aliquibus
hoc fallat. Nam cum dicimus *nubere*, *nu* longa est;
item cum dicimus *innuba* vel *pronuba*, fit brevis *nu*
in compositione; item *lux lucis*, longa est *lu*; *lucerna*
brevis est. Item *homo* brevis est ubique, *humanus*
longa. *Itur in antiquam sylvam*, ² longa est *Supere-*
rumque ad lumen iturus, ³ brevis est : sed hoc inve-
niri raro contingit; verum si quælibet pars orationis
præpositionibus componatur, primas syllabas ex his
cognoscimus. Nam talis manebit fere omnis compo-
sita syllaba, qualis et ipsa præpositio fuerit, ut *decep-*
tus, abundans. *De*, videlicet longa et ⁴ *a* brevis. Item
ex ipsis præpositionibus *ad* et *ob*, *in* et *sub*, diverse
in verbis ponuntur; nam corripiuntur cum crescen-
do ⁵ dissyllaba reddunt, ut *adit, obit, init, subit*.
Indifferentè sunt cum trissyllaba faciunt, ut ⁶ *adjicit,*
objicit, injicit, subjicit. Producentur tantum cum te-
trasyllaba ex se reddunt, ut *adjicio, objicio, injicio,*
subjicio. Item producentur quæ per *præ* et per *quæ*
in primis syllabis scribuntur; breviantur vero *pre-*
cium, precor, premo, prehendō, queror, hoc est, que-
relam depono, et quæ ex his per derivationem, vel
declinationem, vel compositionem, fieri possunt; et
que conjunctio; item contra, breviantur ex iisdem præ-
positionibus in compositione, ut *dehinc, profectus, pro-*
fessus, profusus, profatus, proavus, pronepos, et cætera.
Sunt item aliquanta verba quæ primas syllabas tempo-
rum ratione permutant, quæ subter collecta in omni
præterito perfecto, ⁷ et vel in omni præterito pluquam-
perfecto, vel in uno futuro modi tantum conjunctivi
producentur, ⁸ cæteris autem modis et temporibus
breviantur, ut sunt hæc, *lego, legi, cum legero*; *saveo,*
favi, cum saverō; *venio, veni, cum venero*; *fugio, fugi,*
cum fugero; *facio, feci, cum fecero*; *sedeo, sedi, cum*

VARIANTES LECTIONES.

¹ Paris., pro *hoc.... corpore*, habet *hos fœdere*. ² Paris. habet *i longa*. ³ Paris., *i brevis*.
⁴ Paris., *ab*. ⁵ Paris., *dissyllabum ex se*, et infra, *syllabum, trissyllabum*.
⁶ Paris. om. *j* in seq. verbis, ponens *adicit*, etc. ⁷ Paris. omittit *et*. ⁸ Paris., *in cæteris*.

sedero; ¹ *fodio, fodi, cum fodero; video, vidi, cum videro; voveo, vovi, cum vovero; juvo, juvi, cum juvero; ago, egi, cum egero; emo, emi, cum emero; lavo; lavi, cum laverō; odio, odi, cum odero; sero; sevi, cum severo; sino, sivi, cum sivero; caveo, cavi, cum cavelo. Item contra inveniuntur quæ in præsentī tempore producta sunt; et in præterito breviantur, ut pono posui; cōyo coegi, do dedi, sto steti; item omnia verba quæ in præteritis ante crescunt, in primis syllabis breviantur, ut *pendeo, pependi, tondeo, tondendi; posco, poposci; curro, cucurri, tendo, tetendi, pello, pepuli*; item in verbis quæ iisdem litteris scribuntur, notandum quod *liber*, si *librum* significat aut *costicem*; brevem habet *li*, si *liberum*, longam. *Pila*, si *vas* significat, longam habet *pi*; si *sphaeram*, brevem. ² *Domus*; brevem habet *do*; *doma*; id est, tectum; longam. *Plaga*, cum *clima* significat, brevis est *pla*; cum *vindictam*; longa. *Palus, paludis*, brevis est *pa*; *palus pali*, longa. *Populus*, cum *vulgus* significat, brevis est *po*; cum *arborem*, longa. *Nitens*; a *nitore*, brevis est *ni*; *nitens*, a *nisu* longa; item *educō, educis*, longa *du*; *educō, educas*, id est, *nutrio*, brevis. *Concido, decido, incido, occido*, si ad casum pertinent, correptam habent *ci*; si ad concisionem, productam: *Cplo, colis*, brevis est *co*; *colo, colas*; longa. *Placo placas*, producta *pla*; *placeo places*, correpta. *Pateo patēs*; id est, *appareo*; sive *obtempero*, producta *pā*; *paro, paras*, id est, *præparo*, et *pario, parīs*, correpta. *Parentes*, cum *apparentes* significat, producta *pa*; cum *genitores*, correpta, sicut et *parientes*. Idem si neutri generis est, corripitur; si masculini, producitur in utroque numero. *Levitas*, si *instabilitatem* mentis designat, aut pusillitatem ponderis, brevis est *le*; si *lenitatem* tactus; unde ligna in ædificio *levigata* dicuntur, longa est.*

5. De mediis syllabis.

Medias syllabas tribus modis cognoscimus, positione, diphthongo, et accentu; sed de positione et diphthongis, supra tractavimus. Accentus autem quasi *adcantus* dictus; quod ad cantilenam vocis nos faciat agnoscere syllabas: qui vocis accentus duo sunt, ad ea quæ ³ tractavimus necessarii, correptus et productus. Correptus est, quoties sine ulla mora vocis medias syllabas enuntiamus, ut *mœnia, tabula*. Productus est, quoties medias syllabas cum aliqua mora vocis exprimimus, ut *fortuna, natura*. Sciendum tamen est, quia illa quæ in verbis i-correpta proferuntur; cum in medium venerint, et ipsum *i* in *e* mutaverint, ut *legis; lege, legere*; ubique breviantur, excepto tamen cum a tribus excipiuntur consonantibus, *b; m; et l*, ut *legebam, legemus, legetur*; cætera melius accentibus colliguntur, quia accentus in trisyllabis et tetrasyllabis, et deinceps, ita consi-

A derandus est; ut si quæratu*r* micissimorum quibus syllabis constet, ediscimus primam brevem exemplo, ut: *Nimum dilexit amicum*; secundam longam accentu invenimus, tertiam longam positione, quartam brevem accentu, quia cum dicimus *amicissimus*, penultimam cum brevi accentu invenimus, quintam accentu longam; ultimam vero qualis sit, per singulas partes orationis monstrabimus in oratione subjecta.

6. De ultimis syllabis nominum, pronominum, et participiorum.

Nominativus singularis has habet breves: *a*, ut *citharista, vinea, toreuma*; *e*, ut *sedile*; *o*, ut *ordo, virgo*; *u*, ut *cornu*; *el*, ut *mel*; *il*, ut *vigil*; *ul*, ut *consul*; *m*, ut *tectum*; *n*, ut *carmen*; *us*, ut *justus, cursus, cedrus, nemys*; *ir*, ut *vir*; *or*, ut *doctor*; *t*, ut *caput*. Has item longas: *i*, ut *frugi*; *il*, ut *Tanquil*; *ol*, ut *sol*; *as*, ut *facultas*; *c*, ut *halec*. Item hæc sunt, quæ in monosyllabis produciuntur, in dissyllabis autem et trisyllabis vel in cæteris polysyllabis corripuntur: *ai*, ut *far, nar, Cæsar*; *er*, ut *ver, pater*; *ur*, ut *fur, murmur*; *is*, ut *vis, glis, fortis*; *al*, ut *sal, Hannibal*. Item *torcular* et *pulvinar* producta, quia quibusdam placuit hoc *torcular* dici, non *torcular*; et hoc *pulvinare*, non *pulvinar*. S terminatus, si quintæ declinationis fuerit, produciuntur, ut *dies*; si tertiæ, tunc longa est, cum genitivus singularis non crescit, ut *labes, cædes, tabes, pubes, clades, fames, vulpes, claves, ades, strages, Hercules, poles, nubes*; quamvis quidam *nubs* nominativum enuntiari maluerit; vel cum, crescens, *e* productam ante novissimam syllabam habuerit, ut *merces, quies, mercedis, quietis*; vel cum monosyllaba fuerint nomina, aut de monosyllabis ducta, ut *pes, bipes, sonipes*; ubi notandum quod *pes*, sicut et *sal* et *par*, cum monosyllabum est, longa est. At cum per alios casus declinari cæperit, primam syllabam corripit; item *Ceres, aries, paries, abies*, nominativo et vocativo casu *es* produciunt, at in cæteris casibus corripunt; breviantur vero *es*, si aut *e* in *i* mutaverit in genitivo crescente, ut *miles militis*; aut brevem habuerit, ut *seges segetis*. *Os* monosyllaba, si *ora* significat, produciuntur; si *ossa*, breviantur. Quæ tamen *os* syllaba cum in dissyllabis vel in trisyllabis venerit, et media syllaba genitivi producta natura ⁶ permansit, tunc longa erit, ut *nepos nepolis*; si vero correpta, breviantur, ut *compotus compotis*. *Us* cum in genitivo crescente longa permanserit, produciuntur, ut *virtus virtutis, tellus telluris*, excepto uno *palus*, quod in genitivo disterminatur, *palus, paludis*. Unde est:

Regis opus, sterilisque diu palus, aptaque remis

Si vero in genitivo crescente non permanserit, aut non creverit, corripitur, ut *pectus, pectoris, vulgus*,

VARIANTES LECTIONES.

¹ In margine editionis Anglicæ quam sequimur scriptum est a lectore quodam *foveo, fovi, cum fovero*. Edit

² Paris., *securus longam, securis brevem, domus, etc.* ³ Paris., *tractamus*.

⁴ Paris., *ratione*. ⁵ Paris., *maluerunt*. ⁶ Paris., *permanserunt*.

vulgi. Genitivus, dativus et ablativus producantur; sed genitivus, cum tertiæ fuerit declinationis, cum ablativo suo *e* tantum littera terminato breviatur, ut *a fonte, fontis*, excepto uno quod producantur, *ab hac fame*, quod veteres *hujus famei*, non *hujus famis*; et *huic famei*, non *huic fami* declinabant. Ubi notandum quod nomina quintæ declinationis, quæ in *ei* litteras genitivo et dativo casu terminantur, et has divisas et utramque longam habent, ut *faciei, diei, fidei*; accusativus brevis est semper, vocativus similiter, excepto cum *i* terminatur, ut *Laurenti*. Ubi notandum quod nomina quæ in *ius* terminantur, in genitivo casu duplici *i* efferuntur, in vocativo simplici, in utroque longam habent, ut *filius, filii, o fili*; vel certe vocativum in *e* correptam terminant, ut *impius, impie*; qui etiam vocativus dum similis nominativo fuerit, regulam nominativi sequitur, ut *hæc paupertas, et o paupertas*. Nominativus, accusativus et vocativus plurales in masculino et feminino genere producantur, corripuntur in neutro. *Ambo* et *duo*, si neutra sunt, corripuntur; si masculina, producantur. ¹ Genitivus in omnibus brevis est. Dativus vel ablativus si in *is* terminantur, longi sunt, ut *doctis*; si in *bus*, breviantur, ut *rebus*. In hac regula omnia nomina, pronomina, participia continentur. Sed pronominis declinatio in hoc tantum differt, quod in monosyllabis, quæ ² vocalibus constat (*sic*), ut *o*, in quolibet casu producantur; sed genitivus cum in *us* terminatur, breviatur, ut *illius*. Dativus vero, sicut in nomine, semper longus est, excepto *mihi, tibi, sibi*, quæ indifferenter dici possunt; sic reliqui quoque casus regulam sumunt ex nomine. In Græcis vero nominativus singularis has habet breves: *a*, ut *ecclesia, baptisma*; *as*, cum genitivus *dos* habuerit, ut *Arcas Arcados, Pallas Pallados*; *os* cum in genitivo diphthongum habuerit, ut *Delos Deli*; longas vero has, ³ ut *schole, synagoge*, quæ Latina consuetudine [*F. consuetudo*] in *a* terminat; *o* ut *Dido*; *an*, ut *Titan*; *en*, ut *lien, syren*; *in*, ut *delphin*; *on*, ut *Memnon*; *er*, ut *aer, æther*; *us*, ut *Æneas*; *es*, ut *Anchises*. Genitivus breviatur, cum *dos* vel *tos* habuerit in fine, ut *Arcados, poematos*; dativus, cum *i*, ut *Palladi*; accusativus, cum *a* vel *on*, ut *Thesea, Delon*. Alias longus est vocativus, cum *a* terminatur, in masculinis tantum ⁴ longum est, ut *Ænea*; nam in femininis corripitur, ut *hæc cathedra*. *E* terminatus producantur, *schole, synagoge, pentecoste, parasceve*, exceptis his quorum nominativus *os* terminatur, ut *Petros Petre*. *I* terminatus corripitur, ut *o Alexi*. *O* finitus producantur, ut *Dido*. Nominativus et vocativus plurales, cum *a* vel *es* terminantur, breves sunt, ut *rhetores, charismata*, alias longi sunt, ⁵ *ecclesia*. Genitivus longus est, si tamen Græce fuerit declinatus, ut *laon, cedron*, id

est, *populorum, cedrorum*. Dativus in *s* terminatus corripitur, ut *Arcas*; alias longus est, ut *lais*, id est, *populis*. Accusativus si in *as* fuerit terminatus, et a genitivo singulari venerit, *os* finitus, corripitur, ut *Arcados Arcadas*, alias productione lætatur ut *ecclesias*.

7. De ultimis syllabis verborum et adverbiorum.

In verbis primæ conjugationis producantur *a* et *as*, ut *ama, amas*; in ⁶ secundæ *e* et *es*, ut *sede, sedes*; in tertiæ productæ *i* et *is*, ut *nutri, nutris*; in tertiæ correptæ breviantur *e* et *is*, ut *cerne, cernis*. In omnibus *o* corripitur, ut *amo, sedeo, cerno, nutrio*, tametsi auctoritas variet. Eadem in infinitivo modo penultimas syllabas *a, e*, et *i* productas habent, ut *amare, sedere, nutrire*. Item *e* correptam, ut *cernere*. Similiter in aliis modis productis ejusdem vocalibus, ut *amarem, amares, amaret*, et cætera ad suam formam; *e* correpta in verbis tertiæ conjugationis ⁷ correptæ, ut *cernerem, cernereres*, et cætera. Item *es* corripitur, ut *sum, es*, et quæ ex his componi possunt, ut *adsum, ades, possum, potes*; item *faxis, velis, adsis* ⁸ longas, quia pluralis numerus ea producit, cum dicimus, producta media *adsitis, velitis, faxitis*. Omnes in verbis novissimæ syllabæ, quæ sunt hujusmodi, ut *res* et *ses*, longæ sunt, quia producit eas numerus pluralis, ut *amares, amaretis, amasses, amassetis*. Item producenda sunt quæ in *c* terminantur, ut *fac, dic, duc, induc*; aut ⁹ *i*, ut *amavi, amari*; aut in *u*, ut *amatu*. Corripuntur autem quæ in *m* aut in *es*, ut *amem, ames*; vel in *us*, ut *amamus*; vel in *t*, ut *amat*; vel in *re*, ut *amare*; vel in *tis*, ut *amatis*.

Adverbia quæ in *a* terminantur, productione gaudent, ut *una*; quæ vero in *e*, ex nomine veniunt, et comparationis gradus servant, ut *docte, doctus, doctissime*, producantur; si autem a se nascuntur, ut sæpe, aut non comparantur, ut *rite*; aut in comparatione deficient, ut *bene, male*, breviantur. *I* finita, præter *quasi, ibi* et *ubi*, vel quæ ex ipsis fiunt, ut *sicubi*, producantur, ut *heri*. *O* indifferenter accipitur, ut *falso*. *U* producantur, ut *noctu*. *L* et *r* breviantur, ut *semel, pariter*; *ul*, ut *simul*, *m*, ut *tam*. *N* vero, excepto ¹⁰ *non, en, an*, ubique breviatur, ut *forsan*. *S* breviatur, ut *magis, funditus*, excepto cum *a* præcessit, ut *alias*. *C* producantur, ut *hic, illic, adhuc*. Monosyllaba producantur, ut *cur, plus*, exceptis *his, bis* et *ter*. Verum *ne* dupliciter profertur; nam producantur, cum prohibendo dicitur:

Scrutari ne cura procax abstrusa laboret;

Vel cum ponitur pro *ut non*, ut idem Prosper ait:

Et vindicta brevis sic noxia crimina finit,
Ne sine fine habeat debita pœna reos.

Corripitur autem, cum interrogando vel increpando ponitur, ut:

Tunc, cruenta, ferox, audax, insane, rebellis.

VARIANTES LECTIONES.

¹ Par., Genitivus pluralis. ² Paris., vocalibus, ut *me, te, se, qui aut.* ³ Paris., *e* ut *schole*.

⁴ Paris., longus. ⁵ Paris., ut *ecclesia*. ⁶ Paris., *secunda.... tertia producta.... tertia correpta*.

⁷ Paris., correptam. ⁸ Paris., longa. ⁹ Paris. in *i*. ¹⁰ Paris. *non et an.*

¹ S in numeris corripitur, ut *toties, quoties, septies, decies*.

8. De ultimis syllabis conjunctionum, præpositionum, et interjectionum.

Conjunctiones fere omnes corripiuntur; sed quæ a vel i terminantur, excepto *qua, ita, nisi*, producuntur, ut *propterea, interea, si et ni*. Quæ in n desinunt, si a vel e ante eam habuerint, producuntur, ut *en, sin, alioquin*. Cæteræ ² breviantur, exceptis his quæ positione sunt longæ, ut *ast, aut*.

Accusativæ præpositiones solæ, quæ in a exeunt, producuntur, ut *intra*, et unum monosyllabum *cis*; ablativæ vero corripiuntur omnes, ut *ab*, exceptis monosyllabis quæ aut vocalibus constant, ut *a*, aut vocalibus terminantur, ut *de*. Communes præpositiones correptas esse liquet, ³ ut *super*. Nec de loquularibus præpositionibus reticendum, tametsi non in fine, sed in principio verborum semper ponantur, quæ sunt: *am, co, con, di, dis, re, se*. Quarum *am* et *dis* positionem quærent, ut *amplector, disjungo*, et ideo longæ fiunt. *Co* dichrona est, ut *coerceo, connecto*. *Con* longa, ut *conjicio*. *Di* longa, ut *dirigo*. *Se* longa, ut *secerno*. *Re* autem ubique brevatur, ut *remitto*, excepto *refert* cum *distat* significat: ut,

Præterea jam nec mutari pabula refert;

et uno verbo *rejicio*,

Rejice, ne maculis infuscet vellera pulvis.

Omnes interjectiones, si monosyllabæ fuerint, producuntur, ut *heu*: cæteræ vero exemplo similium partium orationis æstimandæ sunt; item interjectiones omnes, ut *Audacius* ait, cum de Græco sermone mutati sumus; ideo in novissimis syllabis fastigium capiunt, ut *papæ, atat*; eodem modo et cæteræ similiter, vel acutum vel circumflexum in ultimo sumunt accentum.

9. De pedibus.

Pes est syllabarum et temporum certa dinumeratio: dictus inde, quod hoc quasi pedali regula ad versum utimur mensurandum. Sunt autem pedes disyllabi quatuor, trisyllabi octo, tetrasyllabi sedecim, singuli nominatim distincti; at qui ex his geminatis accrescunt sine nomine generaliter *εὐζυγία*, id est, conjugationes dicuntur; unde fit, omnes pedes a disyllabis usque ad hexasyllabos centum viginti quatuor colligi, de quibus in Donato ^D pleiissime, quisquis velit, inveniat; sed nos in præsentī opusculo disyllabos tantum et trisyllabos meminisse sufficiat. Ergo disyllabi quatuor hi sunt: pyrrichius ex duabus brevibus, temporum duorum, ut *amor*; huic contrarius est spondeus, ex duabus longis, temporum quatuor, ut *æstas*. Iambus ex brevi et longa, temporum trium, ut *parens*. Huic contrarius est trochæus ex longa et brevi, ut *versus*, temporum trium. Trisyllabi octo hi sunt: tribrachys ex tribus brevibus, temporum trium, ut *macula*; huic

contrarius est molossus, ex tribus longis, temporum sex, ut *Æneas*. Anapæstus, ex duabus brevibus et longa, temporum quatuor, ut *pietas*; huic contrarius est dactylus, ex longa et duabus brevibus, temporum quatuor, ut *regula*. Amphibrachys ex brevi et longa et brevi, temporum quatuor, ut *arena*; huic contrarius est amphimacrus, ex longa et brevi longa, temporum quinque, ut *impotens*. Bacchius, ex brevi et duabus longis, temporum quinque, ut *poetæ*; huic contrarius est antibacchius, ex duabus longis et brevi, temporum quinque, ut *natura*: hos sequuntur, ut dixi, pedes tetrasyllabi sedecim, pentasyllabi triginta duo, et asyllabi [L. hexasyllabi] sexaginta quatuor. Sed hæc interim nostro operi, quod de arte metrica cudimus, satis esse putamus.

B 10. De metro dactylico, hexametro vel pentametro.

Metrum dactylicum hexametrum, quod et heroicum vocatur, eo quod hoc maxime heroum, hoc est virorum fortium facta canerent, cæteris omnibus pulchrius celsiusque est; unde opusculis tam prolixis quam succinctis, tam vilibus quam nobiles aptum esse consuevit. Constat autem ex dactylo et spondeo, vel trocheo, ita ut recipiat spondeum locis omnibus, præter quintum, dactylum præter ultimum; trocheum vero loco tantum ultimo, vel (ut quidam definiunt) spondeum ultimo loco semper, et in omnibus præter quintum; trocheum vero nusquam, quia etsi ultima brevis est natura, tamen spondeum facit, ad votum poetarum, quia (ut prædiximus) ultimam versus omnes syllabam indifferenter accipiunt, alioquin legitimum numerum viginti quatuor temporum versus hexameter non habebit, quia tot illum pro sui perfectione habere decebat, quot habet libra plena semiuncias. Hujus exemplum:

Culmina multa polus radianti lumine complet;

Hoc metrum post Homerum Heroici nomen accepit, Pythium antea dictum, eo quod Apollinis oracula illo metro sint edita: huic cognatum est et quasi familiariter adhærens, ita ut sine ipsius præsidio nunquam id positum viderim, metrum dactylicum pentametrum. Quod recipit spondeum loco primo et secundo, dactylum locis omnibus. Catalecton est in medio et in fine. Hujus exemplum:

Lætanturque piis agmina sancta choris.

Hujus metri versus quidam ita scandendos astruunt, ut quinque absolutos pedes eis inesse doceant, spondeum sive dactylum loco primo et secundo, spondeum tertio semper, quarto et quinto anapæstos, veluti si dicam:

Quærite regna poli, quærite regna poli.

Quærite dactylus, *regna po* dactylus, *li quæ* spondeus, *rite re* anapæstus, *gna poli* anapæstus. Quod rationi ejusdem metri, ni fallor, minus videtur esse conveniens, cum universi qui hoc metro usi sunt

VARIANTES LECTIONES.

¹ Paris., *Es*. ² Paris., *breviantur, ut tamen; quamvis producitur, exceptis....*

³ Paris., *ut in, super*.

versum omnem in medio diviserint, ¹ duabus penthemimeris constare voluerint, quarum prior dactylum sive spondeum licenter in utraque regione ² reciperet, posterior solos dactylos ³ in utroque: hoc autem et superius metrum ubi juncta fuerint, elegiacum carmen vocatur. Eleos namque miseros appellant philosophi, et hujus modulatio carminis miserorum querimonie congruit, ubi prior versus est hexameter, sequens pentameter. Quo genere metri ferunt canticum Deuteronomii apud Hebræos et Psalmos cxviii et cxliv esse descriptos. Nam librum beati Job simplici hexametro scriptum esse asseverant. Observandum est autem in carmine elegiaco ne quid unquam de sensu versus pentametri remaneat ⁴ inexplicitum, quod in sequenti versu hexametro reddatur, sed vel uterque sensibus suis terminetur versus, ut Sedulius:

Cantemus socii Dominq, cantemus honorem,
Dulcis amor Christi personet ore pio.

Vel sibi mutuo prior hexameter ac pentameter subsequens, prout poetæ placuerit, conserantur, juxta illud Prosperi:

Solus peccator servit male, qui licet amplo
Utatur regno, sat miser est famulus.

Nam sequentes versiculi etsi his sunt subjuncti, sibi met sunt tamen invicem conjuncti, et secundus primo dat supplementum. Sequitur enim,

Cum mens carnali nimium dominante tyranno
Tot servit sceptris, dedita quot vitis.

11. Quæ sit optima carminis forma,

At vero in hexametro carmine concatenatio versuum plurimorum solet esse gratissima, quod in Aratore et Sedulio frequenter invenies, modo duobus, modo tribus, modo quatuor aut quinque versibus, nonnunquam sex vel septem, vel etiam pluribus adinvicem connexis, quale est illud:

Lot Sodomis fugiente chaos, dum respicit uxor,
In statuam mutata salis stupelacta remansit,
Ad poenam conversa suam: quia heno retrorsum
Noxia contempti vitans discrimina mundi,
Aspiciens salvandus erit; nec debet arator
Dignum opus exercens, multum in sua terga referre.

Et Arator:

Jura ministerii sacris altaribus apti,
In septem statuere iuris, quos undique lectos
Levitas vocitare placet, quam splendida cepit
Ecclesie fulgere manus, quæ pocula vi æ
Misceat, et latices cum sanguine porrigat igni.

Verum hujusmodi connexio, si ultra modum procedat, fastidium gignit ac tædium: hymnos vero quos choris alternantibus canere oportet, necesse est singulis versibus ad purum esse distinctos, ut sunt omnes Ambrosiani. Optima autem versus dactylici ac pulcherrima positio est, cum primis penultima, ac mediis respondent extrema; qua Sedulius uti frequenter consuevit, ut:

Pervia divisi patuerunt cæcula ponti;

Et,

Sicca peregrinas stupuerunt marmora plantas,

A Et, Edidit humanas animal pecuale loquelas.

Item in pentametro,
Dignatus nostris accubitare toris;

Et, Rubra quod appositum festa ministrat olus.

Non tamen hoc continuatim agendum, verum post aliquot interpositos versus. Si enim uno modo pedes semper ordinabis, et versus tametsi optimus sit, status statim vilescit: aliquando versus nominibus tantum perficere gratum est, ut Fortunatus:

Lilia, narcissus, violæ, rosa, nardus, amomum,
Oblectant animos grammæ nullâ u eos.

Quod idem et in propriis fecit nominibus, ut:

Sara, Rebecca, Rachel, Hester, Judith, Anna, Nœmi,
Quamvis præcipue culmen ad astra levant.

B Fecit et in verbis:

Blanditur, refovet, veneratur, honorat, obumbrat,
Et locat in thalamo membra pudica sua.

Studendum præterea metricis, quantum artis doctorum non obsistit, ut mobilia nomina fixis præponantur, sed nec concinentia nomina conjunctim ponantur, verum interposita qualibet alia parte orationis, ut:

Mitis in immitem virga est animata draconem.

Prius quam virga posuit mitis, prius immitem quam draconem; sed et hoc discretim, id est interposito verbo est animata: non quod hæc semper observari necesse sit, sed quia cum fiunt, decori sint. Nam et Prosper mutato hoc ordine, fecit versum decen-
tissimum:

Moribus in sanctis pulchra est concordia pacis.

C Et item,

Lex æterna Dei stabili regit omnia nptu,
Nec vario mutat tempore consilium.

Et Lucanus poeta veteranus, Cæsaris et Pompeii prælia descripturus, ita incipit:

Bella per Æmathios plus quam civilia campos,
Jusque datum sceleri canimus, populumque potentem,
In sua victrici conversum viscera dextra.
Cumque superba foret Babylon spolianda tropæis
Ansonis, umbraque erraret Crassus multa,
Bella geri placuit nullos habitura triumphos.

12. De scansionibus sive cæsuris versus heroci.

Scansionum autem in versibus sunt species quatuor: conjuncta, distincta, mista, divisa. Conjuncta, quæ cæteris laudabilior habetur, illa est, ubi nusquam pes cum verbo finitur, ut:

Immortale nihil mundi compage tenetur.

D Distincta, ubi verba cum pedibus terminantur, ut

Hæc tua sunt bona sunt quia tu bonus omnia condis.

Quam versificationis speciem rarissime invenies; nam etsi non post duos vel tres pedes syllaba superfuerit, quam pentemimerim et heptamimerim [L. Penthemimerin et heptemimerin] vocant, ratus haberi versus nequit, sicut hic, post duos pedes sunt, post tres, tu superest. Mista est scansio, quæ utrumque in se habet, ut in quibusdam conjunctus, in quibusdam vero separatus sit versus, ut:

Nobis certa fides æterna in sæcula laudis;

Et:

Pacificos Deus in numerum sibi prolis adoptat.

VARIANTES LECTIONES.

¹ Paris., et duabus.

² Paris., recepit.

³ Paris., utraque.

⁴ Paris., inexplicitum.

Divisa est, ubi primi tres pedes concatenati inter se **A** hæc per synalepham. Item pars syllabæ, quæ in *m* a reliquis pedibus separati sunt, ut :

Inde Dei genitrix pia virgo Maria coruscat.

Et Prosper :

Corde patris genitum creat et regit omnia Verbum.

Nec minus cæsurarum intuendus est status, quæ et ipsæ sunt quatuor : pentemimeris, heptamimeris, catatricon trocheon, bucoliceptomen. Pentemimeris, ubi post duos pedes invenitur semipes, qui versum dividat, et partem terminet orationis. Heptamimeris, ubi post tres pedes invenitur syllaba : ut : *Cum tua gentiles studeant*. Dicta autem pentemimeris et heptamimeris Græce, quasi semiquinaria et semiseptenaria, quia cum per spondeos fiunt, hæc quinque syllabis, illa constat septem ; et in hac quinta syllaba semipedem, in illa tenet septimam. Catatricon trocheon, ubi tertio loco invenitur trocheus, non quod in medio versu esse possit, sed ablata una de dactylo-syllaba, remanet trocheus, ut : *Grandisonis pompare modis*. Bucoliceptomen, ubi post quatuor pedes non aliquid remanet, ut :

Semper principiam sceptrum iuge gloria consors ;

Et,

Christus erat panis, Christus petra, Christus in undis.

Quæ cæsuræ inde nomen habet, quod in bucolicis sæpe inveniatur. Item ubi post duos pedes superest syllaba, comma dicitur ; ubi post duos pedes nihil remanet, colon vocatur : quæ tamen nomina apud oratores indifferenter ponuntur, qui integram sententiam periodum appellant. Partes autem ejus cola et commata dicuntur, ut puta : *Sustinetis enim si quis vos in servitutem redigit*, colon est. *Si quis accipit*, colon est. *Si quis devorat*, colon est. *Si quis extollitur*, etc., usque ad plenam sententiam, cola sunt et commata. Plena autem sententia periodus est. Interpretatur autem colon *membrum*, comma *incisio*, periodus *clausula* sive *circuitus*.

15. De synalephe *

Synalepharum quoque commemorando ratio est, quia nonnunquam ultima verbi syllaba vel particula syllabæ videtur absuam. Unde synalepha Græce dicitur, quasi quodam saltu transmittens. Fit autem duobus modis. Primo, cum aliqua pars orationis aut in vocalem litteram, aut in *m* consonantem desinit, incipiente a vocali sequente parte orationis, illa quæ sequitur pars orationis præcedentem vel litteram vocalem, vel syllabam quæ in *m* desierat, sua vocali absumit. Quod dico hujusmodi est :

Arcta via est, vere quæ ducit ad atria vitæ.

Scanditur enim ita : *Arcta vi* dactylus, *est ve* spondeus, intercepta *a* syllaba per synalepham. Absumitur et particula syllabæ, cum dicit idem Prosper :

Sumite quam magna apposuit sapientia mensam.

Scanditur enim ita : *Sumite* dactylus, *quam ma* spondeus, *gnapposu* dactylus, assumpta parte syllabæ

desinit, synalepha intercipitur, cum dicitur :

Nullus enim est insons sola formidine pœnæ,
Qui sanctum et justum non amat imperium.

Scanditur namque ita : *Nullus e* dactylus, *nès'* in spondeus, absorpta *m* per synalepham, et item : *Qui sanc* spondeus, *et jus* spondeus, absumente synalepha particulam syllabæ *um*. Item tota syllaba quæ in *m* terminata est, per synalepham interit, cum dicitur :

Magnum præsidium est sacro libamine pasci,
Si cor participis crimina nulla premunt.

Scanditur namque sic : *Magnum* spondeus, *præ-* *sidi* dactylus, *est sa* spondeus, intercepta *um* syllaba per synalepham. Quæcunque ergo verba in *m* terminantur ; nisi positione cujuscumque consonantis defendantur, synalepha irrumpente syllabam ultimam aut ¹ perdunt, aut minuunt, excepto cum ab *h* littera sequens sermo inchoaverit ; tunc etenim in arbitrio poetarum est, utrum hæc instar fortiorum consonantium synalepham arceat, an pro modo suæ fragilitatis nihil valeat. Valuit namque in hoc, quia voluit poeta :

Nomine Johannem hunc tu vocitare memento.

Et :

Progenitum fulsisse ducem hoc cœlitus astra.

Item, nil juvat ad propellendam synalepham, quam poeta neglexit :

Qui pereuntem hominem vetiti dulcedine pomi.

Sciendum est autem quod nunquam in eadem parte orationis media fieri potest synalepha ; verum si in medio verbo duæ vocales cœunt, quarum prior sit longa, potest illa quæ sequitur priorem facere brevem de longa, si sic poeta voluerit, auferendi autem funditus potestatem non habet. Est autem naturaliter longa in illo Paulini, ut :

Ut citharas modulans puius verberare plectri.

Est brevis licenter in illo Sedulii :

Unus ob meritum cuncti periere minores.

Item natura longa est in hoc Paulini :

Discutiebat orans galea scutoque fidei.

Licentia brevis in hoc Prosperi :

Divitias jam nunc promissi concipe regni,
Virtute et fidei quod cupis esse tene.

Et hoc ut supra retulimus, inter communes syllabas computatur. Ubi autem in metris *prendo* pro *prehendo*, vel *secta* pro *sæcula* legitur, vel aliquid hujusmodi, non est synalepha, sed syncope, quæ species est metaplasmi quia non littera vel syllaba ² scandendo aufertur : sed ne unquam scriberetur, libertate poetica provisum est. Unde illum Maronis versiculum :

Nec tota tamen ille prior præeunte carina.

Ita scandendum esse ratio probat, ut primo sit : *Nec to* spondeus, *ta tamen* dactylus, *ille pi* dactylus, *or præe* dactylus, abbreviata diphthongo propter vocalem quæ sequitur, *unte carina*, dactylus et spondeus,

VARIANTES LECTIONES.

¹ Paris., *perdunt semper*. ² Paris. addit *scripta*.
συνδολογία. EDIT.

* Scribendum fuit *synalœphe*; Græce enim est

qui terminent. Quis enim audiat Victorinum docentem, ut scandamus ¹ *unte carina*, facientes synalepham in media parte orationis, quod nunquam fecere priores? Fit autem synalepha in omni parte versus, etiam in extrema, ut Prosper :

Sed rerum auctori nullus non cognitus ordo est.

Fit et post versum synalepha, quæ ad sequentis versus caput intendat, ut Paulinus :

Quæ decus omne operum perimebant improba foedaque
Obice prospectum cæcantia lumina complent.

Sunt namque ultimi versus illius pedes dactylus et spondeus, *Improba foeda*, at primi sequentis per synalepham, *que obice dactylus, prospectum spondeus*.

14. De episynalepha, vel diæresi.

Conjunctionem etiam solutionemque syllabarum, quam Græci episynalepham et diæresim vocant, ubi necesse est licitam scire metricum decet : conjunctionem videlicet qua duæ de tribus ; solutionem, qua duæ de una syllaba efficiuntur. Cujus exemplum conjunctionis :

Ædificant sectaque intexunt abiete costas.

Et :

Custodes sufferre valent, labat ariete crebro
Janua.....

Et :

Tenuia nec lanæ per cœlum vellera ferri.

Abiete enim quatuor syllabas habet breves ; stringe illud, et fit *ab* positione longa, quia *a* vocalis desinit in *b* et excipitur ab *i* loco consonantis posita. Sic et *C ariete*, naturaliter brevis est *a*, junge *r* ad ipsam, junge *i* et *e* sibimet, et fit *ar* syllaba positione longa, quia sequitur *i* loco consonantis posita. Item *tenuia*, stringe *ten*, et fac *u* consonantem, et sic de tetrasyllabo proceleusmatico facies trisyllabum dactylum. Tale est et : *Fluviorum rex Eridanus*. *Fluvio* anapestus est ; sed si facis stringendo unam syllabam *fluv*, alteram *iø*, efficis de anapesto spondeum. Hæc conjunctio sive solutio sæpius in *i* vel in ² *a* litteris fit, quarum et in nostratibus poetis multa habes exempla, ut Paulinus :

Sum profugus mundi, tanquam benedictus Jacob.

Fortunatus :

Dirigit : et Jacobos terra beata sacros.

Hic *i* et *a* discindit, ille conglutinat. Item Paulinus :

Parietibus novitas latet intus operta vetustas.

Parieti dactylum fecit de proceleusmatico, conglutinatis contra naturam *a* et *r* in unam syllabam, *i* et *e* in alteram. Item Sedulius disjunctis *u* et *a* :

Cujus onus leve est, cujus juga ferre suave est.

Prosper conjunctis :

Nec Christi ³ exemplo suavior exit odor.

Item Paulinus, divisus *u* et *i* juxta naturam :

Conscia servitii quid gesseris, et cui tandem.

A Fortunatus, connexis juxta licentiam poeticam :

Cui tamen hoc opus est eum virginitatis honore,
Ut placeat sponso mens moderata suo.

Item, disjunctis eisdem in alio pronomine, Paulinus :

Cum subito aut illis corda hostibus, aut huic ora.

Prosper, conglutinatis :

Huic homo, si recte famulatur, proximus hæret.

Maro, *e* et *i* conjunctis :

Tityre, pascentes a flumine reice capellas.

Item alibi sejunctis juxta naturam :

Reice ne maculis infuscet vellera pullis.

Jungit, nisi fallor, et Paulinus easdem, ubi ait :

Ast alii pietis accendunt lumina cereis.

B Nisi forte dactylum in ultima versus regione contra morem posuisse dicendus est. Recipit et *r* littera solutionem, quamvis ordine dissimili ; ibi enim, discussis sive conglutinatis vocalibus, syllaba contra naturam aut accrescit, aut interit : hic autem ea vocali, quæ nequaquam ascripta est, in sono vocis assumpta superaccrescere tamen syllaba consuevit, ut :

Illi continuo statuunt ter dena argenti.

Et Paulinus :

Et spatii cœpere et culminis incrementa.

Et rursus :

Sic prope, sic longe sita culmina respergebat.

Et Prudentius, in *Psychomachia*, dixerat hæc :

..... Et læta libidinis interfectæ.

Et idem in eadem :

Palpitat atque aditu spiraminis intercepto.

Neque enim in quinta regione versus heroici spondeum ponere moris erat, sed ita tamen versus hujusmodi illos voluisse scandere reor, ut addita in sono vocali, quam non scribebant, dactylus potius quam spondeus existeret ; verbi gratia, *Interecepto, incrementa, interefectæ, resperigebat*, et per synalepham *denarigenti*. Quod ideo magis *r* littera quam cæteræ consonantes patitur ⁴, quæ quia durius naturaliter sonat, durior efficitur, cum ab aliis consonantibus excipitur, atque ideo sonus ei vocalis apponitur, cujus temperamento ejus levigetur asperitas : quod etiam in cantilenis Ecclesiasticis sæpe in eadem *r* littera facere consueverunt, qui antiphonas vel responsoria, vel cætera hujusmodi, quæ cum melodia dicuntur, rite dicere norunt. Sed et hoc commemorandum, quia cum nomina, quæ in *ius* vel in *ium* terminantur, duo *ii* in genitivo habere debeant, casu duarum æque syllabarum, metrici nonnunquam in eodem genitivo casu unam syllabam pro duabus proferunt, vel ablata videlicet una *i* de duabus, vel ambabus in unam syllabam geminatis, quamvis id fieri posse olurimi, Donato teste, negent ; dicit enim Paulinus :

Oblectans inopem sensu fructuque peculii.

VARIANTES LECTIONES.

¹ Paris., *eunte*.

² Paris., *u*.

³ Paris., *e templo*.

⁴ Paris., *quia quæ*.

Quod si quis dixerit hic eum more antiquo dactylum in fine posuisse versiculi, legat quod idem alibi dicitur :

Excoluit bijugis laquearum et marmore fabri.

Excolu dactylus, *it* *biju*, dactylus, *gis* *laque* dactylus. Quis est ergo pes quartus? *arii* et, habet enim quatuor syllabas, longam, brevem, et duas longas. Epitritus in heroico versu esse non potest, forte ergo spondeus est, absumente synalepha duas vocales superventu unius; quod non facile vel a grammaticis permissum, vel a poetis usurpatum invenies, tametsi dixerit Fortunatus :

Vincentii Hispania surgit ab arce decus.

Cujus scansio versus par est præfati, nisi forte regulam Lucilii secuti sunt, qui *Lucilium* et *Æmilium* et cætera nomina, quæ ante *u* habent *i*, non solum in vocativo, sed etiam in genitivo casu per unum *i* scribi posse existimant.

15. Quod et auctoritas sæpe et necessitas metricorum decreta violet.

Attamen intuendum est nobis, quia et auctoritas nonnunquam et necessitas metricæ disciplinæ regulas licite contemnit. Necessitas quidem in his verbis, quæ non aliter in versu poni possunt, ut sunt ea quæ quatuor syllabas breves habent, ut *Italiam*, *basilica*, *religio*; vel tres primas breves, ut *reliquiæ*; vel unam in medio brevem, ut *veritas*, *trinitas*; quæ neque dactylum consuetum, neque spondeum facere possunt, quod in propriis nominibus maxime solet evenire. Hujus exemplum :

Italiam sequimur fugientem, et mergimur undis.

Litteram *i* contra naturam pro longa posuit, quia non aliter Italiam, quam sæpius erat nominaturus, appellare valebat, nisi aut syllabam, quæ natura brevis erat, produceret, aut tribrachym loco dactyli poneret. Sic cum, de apibus loquens, alvearia nominare vellet, necessitate posuit antibacchium in versu dactylico, ut :

Seu lento fuerint alvearia vimine texta

Et Paulinus :

Qui simul ac sancta pro religione coistis.

Re contra naturam pro longa posuit, quia non aliter hoc nomen versus hexameter recipere valebat. Tale est et illud ejusdem :

Basilicis hæc juncta tribus patet area cuncti

Namque alibi pro brevi ponitur eadem syllaba, dicente Fortunato :

Hic Paulina, Agnes, Basilissa, Eugenia¹ regnat.

His et aliis hujusmodi necessitatibus credo factum, quod de libro beati Job loquens Hieronymus, cum dixisset, eum maxima ex parte versibus hexametris apud Hebræos esse descriptum, addidit : *Qui, dactylo spondeoque carentes, propter idioma linguæ crebro recipiunt et alios pedes eorundem quidem temporum, sed non earundem syllabarum.* Auctoritate autem contemnitur regula grammaticorum, ut Sedulius in

clausula carminis, ejus supra meminimus, cum dixisset :

Gloria magna Patri; semper tibi gloria, Nate,

Subjit :

Cum sancto Spiritu gloria magna Patri.

Spiritus enim primam syllabam habet longam. Unde vera scansio versus istius hæc est ; *cum san* spondeus, *cto spiri* antibacchius, et non dactylus ; sed poeta, ut gloriam sanctæ et individue Trinitatis clara voce decantaret, neglexit regulam grammaticæ dispositionis. Idem ipse in carmine Paschali :

Sic ait ipse docens : Ego in Patre et Pater in me.

Sic enim scanditur : *Sic ait* dactylus, *ipse do* dactylus, *cens e* trocheus, *gin pa* spondeus, ablato *o* per synalepham. Aut si scandere vis *cens ego*, et facere dactylum, contra morem ipsius Sedulii, quem per orania servavit, agis ut immunis stet vocalis altera superveniente vocali. Idem in eodem opere :

Clarifica, dixit, nomen tuum, magnaue cælo.

In quo ut veritatem dominici sermonis apertius commendaret, postposuit ordinem disciplinæ sæcularis. Idem iterum :

Scribitur et titulus : Hic est rex Judæorum; quod quomodo scandendum judicaverit, videat qui potest, utrum *Judæorum* duos spondeos quinta et sexta regione contra morem, an solutis syllabis, juxta quod supra monstravimus, dactylum fieri voluerit et spondeum.

16. Ut prisci poetæ quædam aliter quam moderni proposuerint.

C Nam et in exemplis antiquorum inveniuntur aliquoties duo spondei in fine versus sicut et duo dactyli nonnunquam, ut sunt illa Maronis :

At tuba terribilem sonitum procul excitat horrida.

Et,

Aut leves ocreas lento ducunt argento.

Quamvis hoc rarissime inveniatur, nisi ita ordinatum, ut et dactyli, qui in fine est, ultima syllaba per synalepham sequenti versui jungatur; et spondeus, qui in quinta regione est, *r* litteram habeat alteri consonanti, vel præpositam, vel subjectam, cujus durtia per adjectam vocalem levigata, dactylus sentiatur in sono, cum appareat spondeus in scripto, quod utrumque ut fiat, exemplis supra monstravimus, quia et aliis in metrico opere regulis multum libere utebantur, quas moderni poetæ distinctius ad certæ normam definitionis observare maluerunt. Nam et vocalem brevem quæ *q* et *u* et vocali qualibet exciperetur voluerunt esse communem, ut Lucretius :

Quæ calidum faciunt aquæ tactum atque vaporem.

Et vocalem in fine verbi brevem quæ exciperetur a consonante et liquida inter communes syllabas deputarunt, ut Virgilius :

Æstusque pluviasque et agentes frigora ventos.

Et,

Si tibi lanitium cura est, primum aspera sylva
Lappæque tribulique absint : fuge pabula læta.

VARIANTES LECTIONES.

¹ Paris., regnant.

Quod nunc poetæ in eadem parte orationis, ut **A** supra docuimus, magis fieri oportere decernunt. Idem vocalem in fine verbi correptam quæ excipitur a littera *z* inter communes syllabas deputavit, ut : *Eurique Zephyrique tonat domus*. Qui eadem libertate synalepha utebatur, si quidem et *m*, ubi voluit in fine verbi positam a supervenientis vocalis assumptione reservavit, ut : *Iterum iterumque movebo*. Et longam vocalem longam remanere permisit, ut :

Sit pecori apibus quanta experientia parcis.

Et longam cum voluit, breviavit, ut :

Et multum formosa vale, vale, inquit, Iola.

Et :

Credimus an qui amant ipsi sibi somnia fingunt.

Et diphthongum reservavit, ut :

Ulla moram fecere neque Aoniæ Aganippæi.

Et eandem breviavit, ut : *Insulæ Ionio in magno* ; quæ cuncta posteriores poetas, ut dixi, distinctius observare reperies.

17. De metro Phalecio.

Verum quia de metro heroico quæ videbantur, tractavimus, libet et aliorum genera metrorum, ea duntaxat quæ magis usui ¹ habere reperimus, parumper commemorare. Est igitur metrum dactylicum Phalecium pentametrum, quod constat ex spondeo et dactylo et tribus trocheis. Hujus exemplum,

Cantemus Domino Deoque nostro,
Cui ² gloria cum honore pollens,
Sese magnificis decorat actis,
Dum currus celeres Ægyptiorum,
Junctis equitibus gravique turbe,
Rubri marmoris enecat fluentis,
Adjutor ³ validæ meæ salutis,
Plebem de medio tulit profando.
Custos et genitor salusque vera
Hic est, hic domus meus et altor,
Ipsam conspicua sacro laude,
Est qui progenitor mei parentis.
Ipsam vocibus arduis fatebor,
Qui bellum tulit obruitque fortes,
Dignus nomine quo Deus vocatur.

18. De metro Sapphico.

Metrum dactylicum Sapphicum pentametrum constat ex trocheo, spondeo, dactylo et duobus trocheis, cui metro post tres versus comma heroicum subjungitur. Hoc metro sanctus antistes Paulinus sextum beati confessoris Felicis librum composuit, cujus principium est :

Jamne abis et nos properans relinquis,
Quos tamen sola regione linquis
Semper adnixa sine line tecum
Mente futurus.

Et paulo post dicit :

Sicut Ægypto præeunte quondam,
Noctis et densæ tenebris operata,
Qua Dei ⁴ jussu sacra gens agebat,
Lux erat orbi
Quæ modo in toto species probatur,
Orbe, cum sanctæ pia pars fidei
Lugeat Christo, reliquos tenebris
Obruat error.
Sic ⁵ mea qua se feret actus hora,

Cuncta Niceta Dominus secundet,
Donec optatam patriam veliatur
Lætus ad urbem.

19. De metro tetrametro catalectico.

Metrum dactylicum tetrametrum catalecticum constat ex spondeo, dactylo, catalecto, dactylo, spondeo ; quo usus est sanctus Ambrosius in precatione pluviae, cujus exordium hoc est :

Squalent arva soli pulvere multo;
Pallet siccus ager, terra fatiscit ;
Nullus ruris honos, nulla venustas,
Quando nulla viret gratia florum ;
Tellus durâ sinit nescia roris,
Fons jam nescit aquas, flumina cursus

Cujus finis hic est :

Jam cœlos reseres arvaque laxes,
Fecundo, plue dus, imbre rogamus ;
Ehæ meritis impia ⁶ fœda
Donasti pluviam, nos quoque dones.

B

Idem usus est eodem metro in postulatione serenitatis, quod ita incipit :

Obduxere polam nubila cœli,
Absconduntque diem sole fuga o,
Noctes continuas sidere nudas.

At finis ita :

Jesu, parce tua morte redemptis :
Prior diluvium protulit ætas,
Ut mundaret aqua crimina terræ ;
Sed mundata tuo sanguine terra est,
Jam nunc missa ferens ore columba,
Ramum paci icæ munus olivæ,
Exulas liquido flumine terras,
Læto significet lapsa volatu.

20. De metro iambico hexametro.

Metrum iambicum hexametrum recipit iambum locis omnibus ; tribrachym locis omnibus præter novissimum ; spondeum, dactylum et anapestum locis tantum imparibus ; pyrrichium loco tantum ultimo. Quo nobilissimus Hispanorum scholasticus, Aurelius Prudentius Clemens scripsit procemium Psychonachicæ, id est, librum qui est de virtutum vitiorumque Pugna, heroico carmine composuit ; ita enim inchoat :

Senex fidelis prima credendi via
Abram, beati senensis serus pater,
Adjecta cujus nomen auxit syllaba,
Abram parenti dictus, Abraham Deo

21. De metro iambico tetrametro.

Metrum iambicum tetrametrum recipit iambum locis omnibus, spondeum tantum locis imparibus. Quo scriptus est hymnus Sedulii,

A solis ortus cardine,
Ad usque terræ litem,
Christum canamus prim. ipem.

D

Sed et Ambrosiani eo maxime currunt :

Deus creator omnium
Jam surgit hora tertia,
Splendor paternæ gloriæ,
Æternæ rerum conditor.

Et cæteri per plures. In quibus pulcherrimo est decore compositus hymnus beatorum martyrum, cujus loca imparia ⁷ spondeus, iambus tenent paria ; cujus principium est :

Æterna Christi munera,
Et martyrum victorias,

VARIANTES LECTIONES.

¹ Paris., haberi.

² Nonne legendum *cujus* ?

³ Paris., validus.

⁴ Paris., viret.

⁵ Paris., meo.... Nicetæ.

⁶ Paris., sæta.... pluvia.

⁷ Paris., spondeum iambum.

Laudes ferentes debitas
Lætis canamus mentibus.

Recipit hoc metrum aliquoties, ut scribit Mallius Theodorus, etiam tribrachym locis omnibus, præter novissimum, dactylum et anapestum locis tantum imparibus. Unde est :

Geminæ gigas substantiæ
Alacris ut currat viam.

Cæterorum raro habemus exempla.

22. *De Metro Anacreontio.*

Metrum iambicum tetrametrum ¹ Colophon, quod Anacreontium dicunt, recipit anapestum, duos iam-
bos et semipedem; quo usus est Prosper Tyro in principio exhortationis ad conjugem, ita dicens :

Age jam, precor, mearum
Comes irremota rerum
Trepidam brevemque vitam
Domino Deo dicamus.
Celeri vides rotatu
Rapidos dies meare,
Fragilisque membra mundi
Minui, perire, labi.
Fugit omne quod tenemus,
Neque fluxa habent recursum,
² Cupidasque vana mentes
Specie trahunt inani.
Ubi nunc imago rerum est,
Ubi sunt opes potentum,
Quibus occupare captas
Animas fuit voluptas?

23. *De metro trochaico.*

Metrum trochaicum tetrametrum, quod a poetis Græcis et Latinis frequentissime ponitur, recipit locis omnibus trocheum, spondeum omnibus præter tertium. Currit autem alternis versiculis, ita ut prior habeat pedes quatuor, posterior pedes tres et syllaba-
m. Hujus exemplum totus hymnus ille pulcherrimus :

Hymnum dicat turba fratrum,
Hymnum cantus personet,
Christo regi concientes,
Laudes demus debitas.

In quo aliquando et tertio loco prioris versiculi spondeum reperies, ut :

Factor cœli, terræ factor,
Congregator tu maris.

Et,

Verbis purgas lepræ morbos.

24. *De rhythm.*

Hæc de metris eminentioribus commemorasse sufficiat, quorum exempla copiosiora apud scriptores invenimus; præterea sunt metra alia perplura quæ in libris Centimetrarum simplicibus monstrata exemplis quisquis cupit, reperiet. Reperiuntur quædam et in insigni illo volumine Porphyrii poetæ, ³ quod ad Constantinum Augustum missum meruit de exilio liberari. Quæ quia pagana erant, nos tangere non libuit. Videtur autem rhythmus metris esse consimilis, quæ est verborum modulata compositio non metrica ratione, sed numero syllabarum ad judicium aurium examinata, ut sunt carmina vulgariarum poetarum. Et quidem rhythmus sine metro esse potest, metrum vero sine rhythmus esse non potest: quod liquidius ita definitur. Metrum est

A ratio cum modulatione; rhythmus modulatio sine ratione: plerumque tamen casu quodam invenies etiam rationem in rhythmus non artificis moderatione servatam, sed sono et ipsa modulatione ducente, quem vulgares poetæ necesse est rustice, docti faciant docte; quomodo et ad instar iambici metri pulcherrime factus est hymnus ille præclarus :

Rex æterne Domine,
Rerum creator omnium
Qui eras ante secula
Semper cum patre filius

Et alii Ambrosiani non pauci. Item ad formam metri trochaici canunt hymnum de die judicii per alphabetum :

B Apparebit repentina
Dies magna Domini,
Fur obscura velut nocte
Improvisos occupans.

25. *Quod tria sunt genera poematis.*

Sane quia multa disputavimus de poematibus et metris, commemorandum in calce quia poematum genera sunt tria; aut enim activum vel imitativum est, quod Græci dramaticon vel ³ micton appellant; aut enarrativum, quod Græci exegematicon vel apangelticon nuncupant; aut commune vel mistum, quod Græci cœnon vel micton vocant. Dramaticum est, vel activum, in quo personæ loquentes introducuntur, sine poetæ interlocutione, ut se habent tragœdiæ et fabulæ. Drama enim, Latine fabula dicitur; quo genere scripta est illa Ecloga,

Quo te, Mœri, pedes, an quo via ducit in urbem.

Quo apud nos genere Cantica canticorum scripta sunt, ubi vox alternans Christi et Ecclesiæ, tametsi non hoc interlocutione scriptore, manifeste reperitur. Exegematicon est, vel enarrativum, in quo poeta ipse loquitur sine ullius interpositione personæ, ut sunt tres libri Georgici toti, et prima pars quarti; item Lucretii carmina, et his similia. Quo genere apud nos scriptæ sunt Parabolæ Salomonis et Ecclesiastes, quæ in sua lingua, sicut et Psalterium, metro constat esse conscripta. Cœnon est, vel micton, in quo poeta ipse loquitur, et personæ loquentes introducuntur, ut sunt scripta et Ilias et Odyssea Homeri, et Æneis Virgilii; et apud nos historia beati Job, quamvis hæc in sua lingua non tota poetico, sed partim rhetorico, partim sil metrico vel rhythmico scripta sermone.

Hæc tibi, dulcissime fili, et collevita Cuthberte, diligenter ex antiquorum opusculis scriptorum excerpere curavi, et quæ sparsim reperta, diutino labore collegeram, tibi collecta obtuli, ut quemadmodum in divinis literis statutisque ecclesiasticis imbuere studui, ita ⁴ etiam metrica arte, quæ divinis non est incognita libris, te solerter instruerem: cui etiam de figuris vel modis locutionum quæ a Græcis schemata vel tropi di-

VARIANTES LECTIONES.

¹ Paris., colophonium.

² Cupidas vagusque ed. Cassander.

³ Paris., quo... misso.

⁴ Legendum mimeticon, et infra, exegeticon.

⁵ Paris., et in.

cuntur, parvum subjicere libellum non incongruum A operam impendas, illarum maxime litterarum in duxi; tuamque dilectionem sedulus exoro ut lectioni quibus nos vitam habere credimus sempiternam.

DE SCHEMATIS ET TROPIS SACRÆ SCRIPTURÆ LIBER.

PARS PRIMA. — DE SCHEMATIS.

Solet aliquoties in Scripturis ordo verborum, causa decoris, aliter quam vulgaris via dicendi habet, figuratus inveniri. Quod grammatici¹ Græce schema vocant, nos habitum, vel formam, vel figuram recte nominamus, quia per hoc quodammodo vestitur et ornatur oratio. Solet iterum tropica locutio reperiri, quæ sit translata dictione a propria significatione ad non propriam similitudinem, necessitatis aut ornatus gratia. Et quidem gloriantur Græci talium se figurarum vel troporum fuisse repertores.

Sed ut cognoscas (dilectissime fili), cognoscant item omnes, qui hæc legere voluerint, quod sancta Scriptura cæteris omnibus scripturis non solum auctoritate, quia divina est, vel utilitate, quia ad vitam ducit æternam, sed et antiquitate, et ipsa præeminet positione dicendi, ideo placuit mihi, collectis de ipsa exemplis, ostendere quia nihil hujusmodi schematum, sive troporum valent prætere² ullis sæculis eloquentiæ magistri, quod non³ illa præcesserit⁴.

Sunt autem multæ species schematum et troporum: tamen præcipua aliquot schemata et tropos selectiores Scriptura habet, tanquam excerptos ex istis qui sunt grammaticis familiares, quorum primus tropus, metaphora, est omnium generalissimus; nam cæteri omnes, hujus speciei videntur esse: Metaphora, catachresis, metalepsis, metonymia, antonomasia, characterismos, exoche, epitheton, synecdoche, onomatopœia, periphrasis, hyperbaton, hystero-logia, hysteron-proteron, anastrophe, parenthesis, synchysis, tmesis, diacope, hyperbole, allegoria, ironia, anti-phrasis, ænigma, charientismos, parœmia, sarcasmos, asteismos, mycterismos, homœosis, homœologiã, soresmos, icon, icasmos, catatyposis, hypotyposis, metastasis, enargia non energia, parabola, antapodosis, paradigma.

Hucusque habes nomenclaturam troporum grammaticorum, nunc vero schematum: Prolepsis, zeugma, protozeugma, mesozeugma, hypozeugma, hysterozeugma, synezeugmenon, enexærumenon, hypozeuxis, syllepsis, asyntheton vel asyndeton, dialyton, polysyntheton, anadiplosis, anaphora, epanalepsis, epizeuxis, epimone, paronomasia, prosonomasia, schesis onomatôn, paromœon,

homœoteleuton, homœoptoton, polyptoton, metabole, hyrmos, diasyrmos, climax.

Grammatici tamen alia habent figurarum generalis tali ordine: primo, orationis vitia, barbarismum, scilicet, et solœcismum. Secundo, obscurum, et inordinatum. Tertio, deinde, metaplasmum. Postremo, schēmata et tropos.

Obscuræ orationis species sunt: Acyrologia, pleonasmos, perissologia, amphibologia, tautologia, batologia, macrologia, eclipsis, aposiopesis, ænigma.

Inordinatæ orationis species sunt: Tapinosis, æschrologia, cacozelia, cacosyntheton, cacophaton.

Metaplasmi vero species hæc sunt: Metaplasmus, prosthesis, epenthesis, anadiplosis, epectasis, paragoge, aphæresis, syncope, apocope, ectasis, systole, diæresis, synæresis, eclipsis, synalœpha, antithesis, metathesis, parallage.

His autem enumeratis, accipe eminentiora decem et septem schemata divinæ Scripturæ. Prolepsis, præoccupatio; zeugma, conjunctio; hypozeuxis, subjunctio; syllepsis, conceptio; anadiplosis, replicatio; anaphora, relatio; epanaphora, subrelatio; epanalepsis, repetitio; epizeuxis, congeminatio; paronomasia, denominatio; schesis onomatôn, affectio; paromœon, similitudo; homœoteleuton, similis terminatio; homœoptoton, ex similibus casibus; polyptoton, ex pluribus casibus; hyrmos, convenientia; polysyndeton, abundans conjunctionibus; dialyton, aut asyntheton, seu asyndeton, dissolutio.

Prolepsis, præoccupatio, sive præsumptio, dicitur. Figura est quando ea quæ sequi debent anteponuntur, quemadmodum habetur in psalmo LXXXVI: *Fundamenta ejus in montibus sanctis, diligit Dominus portas Sion.* Ante posuit *ejus*, et postea *cujus*, id est, *Domini*. Item psalmo XVI: *Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem, pro dividunt, et mittent.* Item Ezechiel I, nihil anteponens, ita incipit: *Factum est in tricesimo anno, etc.* Sermonem conjunctionis posuit, nihil aliud ante cui hoc subjungeretur, præponens.

Zeugma conjunctio dicitur, figura quando multa pendentia, aut uno verbo, aut una sententia, concluduntur. Uno verbo, ut Apostolus ait ad Ephesios, IV:

VARIANTES LECTIONES.

¹ Paris., Græci.

² Pro ullis sæculis Paris. habet *sæcularis*.

³ Paris., in illa.

⁴ Hic abrupte terminatur Ms. Paris., — nec de Schematis et figuris ullum alibi codicem invenire potui. GILLS.